

Fra image til identitet – om fjernundervisning, læring og interaktion i læreruddannelsen

Læring og kompetence er udtryk, som er kommet i fokus i det moderne syn på undervisning. Dannelse er tilsyneladende ikke længere så vigtig. Derimod er det afgørende, at eleverne og de studerende "lærer at lære". På denne måde kan de nemlig bedre navigere i det komplekse samfund, der er i stadig hurtigere forandring, herunder også tidligere tiders fælles normer. Devisen er, at elever og studerende ikke i så høj grad skal uddannes, men derimod tilegne sig brugbare kundskaber.

Generelt står vores syn på læring dog i vejen for alle de gode intentioner. Især er vores ret bastante billede af skolen og dens klasselokaler blokerende for at komme videre. Læring har det langt fra bedst i et klasselokale. Nye internetbaserede online-læringsmiljøer magter i langt højere grad det vigtigste aspekt ved læring overhovedet: interaktion. Via avancerede internetbaserede computersystemer – der dog for brugeren er særdeles enkle – kan man kommunikere langt bedre både med sin lærer og sine medstuderende. Og *det* er der brug for i informationssamfundet.

Kommunikation

Det, der karakteriserer vores samfund, er behovet for at kommunikere. Vi udveksler ikke bare rå informationer og kolde facts, men bliver også klogere, fordi vi indgår aktivt i vidensdeling, når vi kommunikerer. Mere dækkende vil det være at sige, at vi *interagerer*, fordi vi kommunikerer med mange forskellige mennesker på mange forskellige niveauer hele tiden. Vi burde derfor kalde

det et *interaktionssamfund*. Målet med skolen bliver at udvikle evnen til at indgå i komplekse kommunikationsforhold med andre mennesker – både af kortere og længere varighed. Den moderne teknik, som muliggør såkaldt virtuel læring, fjernundervisning, onlinelæring og it-understøttet undervisning – for at nævne nogle af de mest gængse udtryk for undervisningskonceptet – muliggør kompleks kommunikation. Lad os derfor lade være med at fokusere på teknikken, men på hvad der sker og er vigtigt for de mennesker, der skal indgå i processen, og kalde det for i-læring (med i for *interaktion*). Med dette fokusskift slipper vi måske for en misforstået, men godhjertet fastholdelse af en gammeldags måde at opfatte undervisning på, nemlig som klasserumsundervisning.

Kommunikation og kompleksitet

Klasserumsundervisningen er tilpasset krav, som et landsbysamfund kan stille. Her er fysisk nærhed. Og de mennesker, man lærer at indgå i forpligtende forhold til, lever man et liv sammen med. Problemet i dag er kommunikation og kompleksitet. Udfordringen er interaktion. Landsbymodellen – med dens klasserum – slår ikke til i det moderne samfund med dets krav til kommunikation og kompleksitetshåndtering. Selvom fortalere for klasseværelset vil sige, at her mødes man, lærer andre mennesker at kende og oplever verden i fællesskab, er sagen, at de samme gode humanistiske idealer reelt i langt højere grad opfyldes med interaktionsundervisning. Den megen fokus på teknik og på, at det er en læringsform, der især benyt-

tes af personer, som ikke kan deltage i såkaldt almindelig undervisning, har måske i visses øjne gjort fjernundervisning til andrangsundervisning. De nye såkaldte virtuelle læringsmiljøer, som i dag er en mulighed for studerende, både som kortere kurser og som hele uddannelser, er dog samfundsmæssigt langt mere tidssvarende.

Det sociale element

Kritikere af "virtuel" læring – eller i-læring – er især nervøse for det sociale element. På en række seminarier, bl.a. Holbæk Seminarium og Haderslev Seminarium, har vi flere års erfaringer med uddannelse af folkeskolelærere på denne måde. Sidste år iværksattes moduler på PD-studiet – og pædagoguddannelsen som fjernundervisning blev også påbegyndt på CVU Sønderjylland. I den forbindelse blev lederen af pædagogseminariet i Haderslev spurgt af en journalist fra BUPL om det sociale så ikke kom til at mangle i undervisningen. Og det er et underligt spørgsmål – med mindre man her har tænkt det sociale som noget meget gammeldags noget. I-læring er tværtimod langt mere social end almindelig undervisning – for man kommer i langt højere grad i dialog med hinanden. I-læring er også – fordi kommunikationen her er udbredt over et større tidsrum – langt mere intensiv. Den er ikke så impulsiv, men til gengæld har man mulighed for at tænke sig om, inden man kommer med sit indlæg. Nye teknikker muliggør bedre og mere intensiv kommunikation. Ingen vil vel stille i tvivl, om man er social, når man taler i telefon. Når mulighederne for at kommunikere optimeres – fortrinsvis skriftligt – bliver "samtalerne" langt mere intensive, og man må sige, at det sociale ikke kun er blevet styrket. Med interaktionsundervisning løftes kommunikation nu ind i en helt ny dimension. Der er tale om interaktion: kommunikation par excellence.

Kroppene kommer i vejen

Vi danskere kan godt lide at mødes. Og der er ingen tvivl om, at det, at vi mødes på vores arbejde, i foreningsregi eller i skolen, opfylder nogle behov for at være fysisk sammen med andre mennesker. Men at mødes fysisk er ikke altid hensigtsmæssigt. I den forbindelse bør vi gøre op, om det er hensigtsmæssigt at mødes for at lære noget. Man kunne måske hævde, at der læres mere mellem møderne end ved dem. Der læres ved læsning, ved tid foran skærmen og ved den tid, man går og funderer over tingene.

I-læring har fokus på fordybelsen. Ved fx et spil skak, der spilles fra dag til dag via brevveksling – korrespondanceskak – fastholdes fokus over længere tid. Resultatet bliver via denne undervisning på tilsvarende måde også bedre, og fokus på tematiske problemstillinger kan bedre fastholdes. Men billedet holder ikke helt, for den studerende sidder ikke ensom ved sit bræt eller nørdeagtig og isoleret ved sin skærm. Den studerende er i stedet aktivt optaget af at tale sammen med andre: Der skrives indlæg, der svares på spørgsmål, der laves informationsøgning, der foretages drøftelser med med-studerende og lærer osv.

Den studerende kan netop kommunikere, fordi de andre ikke er fysisk til stede. Det er ikke sådan, at kroppen ikke er med, for det er den i høj grad. Det er nærmere sådan, at den studerende nu kan komme til for sig selv, fordi de andre studerendes kroppe ikke kommer i vejen.

Det lyder måske kontroversielt, at kroppe kan komme i vejen for læring – men lyder det sådan, er det fordi, det er svært for os at se klart på grund af den regerende forestilling om landsby- og kom-sammen-skolen. Det er dog udbredt viden, at for mange mennesker i ét lokale giver problemer, og der er i dag høje klassekvotienter. Det er dog ikke

kun fysisk, at kroppen giver problemer, når klasserummet iscenesættes.

Principielt er der ikke forskel på kommunikationen i klasseværelset og kommunikationen i internetbaserede læringsmiljøer: al kommunikation er nemlig medieret. Nogle måder at mediere kommunikation på er blot mere familiære eller ældre end andre. Klasserummet begrænses dog afgørende af, at kommunikation foregår mundtligt. Den kropssafhængige menneskelige stemme er ikke særlig effektiv. Hvis idealet om, at kun én skal tale ad gangen, skal opretholdes, bliver denne begrænsning særlig tydelig. En opmåling vil vise, at der ikke er mange sekunder tilbage til hver elev i løbet af en lektion, hvis læreren også skal nå at sige noget. Og det er ærgerligt, især hvis det er korrekt, at den, som siger noget, også lærer noget.

Ud over stemmen er der også andre ulemper ved kroppene. Kroppene bærer på såvel socialt, kulturelt som biologisk gods. Og det kan meget vel komme i vejen. Via tøjvalg, stil og udseende kommer kroppen i konflikt med kroppe med andet image. Det, der siges, bliver derfor ikke altid det, der høres, for det hørte filtreres via det filter, man vurderer hinanden igennem. Kroppene kommer også til syne via de forskellige køn – og det kan give anledning til mange skærmydsler i klasserummet – på godt og ondt. Og stemmerne i sig selv giver også problemer, især hvis de taler forskellige dialekter. Så bliver det måden, noget siges på, der bliver vigtig, og ikke det sagte. I interaktionsundervisning er image derimod out – og identitet er in.

I-læring – dvs. virtuel læring, fjernundervisning – lægger op til nye måder at tænke læring på. Især bør der gøres op med forældede forestillinger om det at være sammen, det at tale sammen, det at være social og det at være kreativ. At være sammen betyder ik-

ke kun at være fysisk sammen. I det hele taget kan man sige, at interaktionsundervisning brillerer ved netop ikke at lade kroppen båndlægge læringen. I stedet sker der en frisættelse af kroppen, så den kan indgå i læring. Det er en frisættelse af tankerne.

Læring med interaktion: i-læring

Onlinelæringsmiljøer vil brede sig ikke bare inden for de forskellige seminarier og højere læreranstalter, men også inden for gymnasieskolerne og grundskolen. Naturligvis skal man også mødes fysisk engang imellem. Men at mødes fysisk bliver ikke det væsentligste. Interaktionsundervisning vil også kunne finde sted lokalt. Men det er ikke så væsentligt, om det er lokalt eller fjernt. Fjernundervisningsbetegnelsen er derfor temmelig uheldig, for der siges, at det drejer sig om studerende, som er placeret fjernt. Især er det et uheldigt begreb, fordi man er meget mere ”på” ved fjernundervisning – man er således meget mere nærværende og ”til stede”. Fjernundervisning dækker i virkeligheden over en høj grad af intensitet og nærvær. Vores forestillinger om det levende ord kommer givetvis bedre til udtryk i de nye interaktive læringsmiljøer, hvorom man kan sige: Aldrig har så mange sagt så meget, så ofte og så godt.

Artiklerne

Dette nummer af Unge Pædagoger indeholder tre artikler, der hver især kredser om problemstillinger vedrørende nye undervisningsformer og læring i nye kontekster. Artiklerne har fra forskellige vinkler søgt at problematisere, at vi i disse år er i gang med en nytænkning i tilrettelæggelsen af hele uddannelsessystemet. Her er det dog i særlig grad læreruddannelsen, der er til diskussion.

Inge Bjørnshave skitserer i dette nummers første artikel historien om it i læreruddannelsen. Artiklen problematiserer, at man i

de seneste 15 år har arbejdet med it i undervisning, og at lærerseminarierne ikke har været foregangsmænd på området. Novo Nordisk forsøgte at sætte skub i udviklingen på skoleområdet og i læreruddannelsen ved at foranstalte et udviklingsprojekt til lærerseminarierne. Desværre gik seminarierne efterfølgende hver til sit. Så den fælles udvikling, der var sat i gang, blev der ikke fulgt op på – til trods for at læreruddannelsesområdet ikke er så stort i Danmark. I artiklen ridses der desuden nogle muligheder op, som kan være interessante i et udviklingsperspektiv for læreruddannelsen generelt. Men pointen er, at hvis der skal udvikles netbaserede løsninger til læreruddannelsen, så kræver det et fælles tiltag, også økonomisk.

Carlo Grevy diskuterer i sin artikel spørgsmålet om, hvorvidt det er muligt at blive en god lærer virtuelt. I artiklen diskuteres tidssvarende læringsteori i forhold til de nye perspektiver for læring og interaktion, som i-læring muliggør. Forholdet mellem interaktion, integritet og individualitet problematiseres i forhold til arbejdet i et virtuelt læringsmiljø. Samvær er en forudsætning for

læring, hævder forfatteren. Men hvad skal vi egentlig forstå ved samvær? Er det den traditionelle landsbymodel, der danner basis for vores idé om samvær(d), eller indbyder i-læring i virkeligheden til, at vi tænker samvær og læring på en ny måde?

René B. Christiansen diskuterer en undersøgelse af virtuelle lærerstuderende på Holbæk Seminarium i bestræbelserne på at komme tættere på en profil af disse studerende; hvem er de, hvorfor vælger de denne uddannelsesform? I lyset af et stadigt stigende behov for livslang læring må uddannelsessystemet kontinuerligt tænke i nye metoder til tilrettelæggelse af uddannelser. Den typiske lærerstuderende, der starter lige efter gymnasiet, er ikke længere så typisk. Gennem de senere år har nye typer af studerende valgt læreruddannelsen. Hvad er deres krav og behov, og hvorledes bør seminarierne i fremtiden tænke nyt for at imødekomme nye studerende? Artiklen diskuterer også det digitale portfolio som en ny mulighed for læring.

René B. Christiansen og Carlo Grevy

I det nye år udkommer:

Blended Learning

- it og læring i et teoretisk og praktisk perspektiv
Af Karsten Gynther

En lys fremtid?

Skole, social mobilitet og kulturel identitet
Af Jonas Frykman